

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Handouts pro 5RE205 - Úvod do problematiky sídel, sídelní struktury a dále specifika rozvoje venkovských oblastí

Obsah

Sídla	3
Sídlo:	3
Základními složkami všech sídel jsou:	3
Faktory – 3 základní skupiny:	3
Základní kategorie sídel:	3
Venkovská sídla:	4
Velikostní kategorie venkovských sídel:	4
Venkovské osídlení:	4
Specifika ČR v oblasti místního rozvoje	4
Kontext místního rozvoje v ČR	4
Přehled obcí vychází z údajů ČSÚ ke dni 31. 12. 2017:	5
Vývoj venkova v ČR 1990-2009	5
Vymezení venkovské obce v ČR	6
Vymezení venkovské obce II	6
Koncept polycentrismu jako možný základ rozvoje venkovských oblastí	7
Světová venkovská sídla (příklady)	7
Indie:	7
Anglie:	7
Irán:	7
Městská sídla	7
Vymezení měst podle různých hledisek a kritérií	8
Město:	8
Přechodná sídla	9
Města	9

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Vymezení měst podle různých hledisek a kritérií:.....	9
Úvod do problematiky suburbanizace	11
SUBURBANIZACE	11
PROSTOROVÝ VÝVOJ MĚST, URBANIZACE	13
ZÁZEMÍ MĚST.....	14
URBAN SPRAWL.....	15
SATELITNÍ MĚSTEČKA	16
PROBLÉMY	16
Negativní vlivy suburbanizace na krajinu	18
Aktéři suburbanizačního rozvoje	18
Obec.....	18
Státní správa	18
Pedagog	18
Územní plánovač	18
FUNKCE VENKOVA	18
Funkce produkční	19
Funkce residenční	19
Funkce rekreační	21
Shrnutí	22
Aktéři rozvoje venkova	22
Aktéři rozvoje venkova na národní úrovni	23
Aktéři rozvoje venkova na regionální úrovni.....	23
Aktéři rozvoje venkova na lokální úrovni	24

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Sídla

Sídlo:

- základní jednotka osídlení,
- každé obydlené místo včetně příslušných ploch, které jsou jeho obyvateli využívány

Sídla jsou druhově, velikostně a funkčně rozmanitá

Základními složkami všech sídel jsou:

- Materiální formy – vlastní obydlí a doplňkové plochy
- Sociální formy – obyvatelstvo a jeho aktivity

Podoba sídla – výsledek historického vývoje.

Faktory – 3 základní skupiny:

1) Podmínky přírodního prostředí (klíma, reliéf, vegetační kryt, půdy, hydrologické poměry apod.).

2) Socioekonomické podmínky:

- ekonomické a sociální faktory,
- faktory obecného charakteru (technická a kulturní vyspělost obyvatel, stupeň organizace společnosti).

3) Vliv administrativního a politického uspořádání.

„Extrémní případy neregulovaného a regulovaného růstu sídel v kontextu vnitřních i vnějších faktorů“

Základní kategorie sídel:

- Venkovská sídla, které se dosud obvykle vyvíjí na základě zemědělské výroby.
- Městská sídla, převažují funkce nezemědělského charakteru.

Venkovská sídla – starší vývojová forma sídel. Převládající zemědělská funkce ovlivňuje vnější vzhled venkovských sídel.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Městská sídla - převažují funkce nezemědělského charakteru, historicky mladší než venkovská sídla

Přechodná sídla – venkovská sídla, která ztratila nebo omezila zemědělskou funkci, získala funkci obytnou, obslužnou, průmyslovou, rekreační apod. Vnější vzhled jako tradiční venkovská sídla.

Venkovská sídla:

Velikostní kategorie venkovských sídel:

Samota - izolované obydlí s velkým odstupem od ostatních, prostor mezi samotou a ostatními obydleními nevyplňují plochy příslušející k obydlí (dvůr, zahrada), ale plochy jiného hospodářského využití (pole, les).

Víska – seskupení 4-15 (v některých zemích až 20) usedlostí.

Vesnice – větší počet usedlostí, ve vesnici jsou zpravidla i domy nezemědělského charakteru (škola, úřad, kostel ...).

Venkovské osídlení:

Mezi venkovská sídla zahrnujeme sídla, v nichž má převážná většina obyvatelstva ekonomickou základnu v zemědělství.

Nezáleží na tom, zda toto obyvatelstvo produkuje zemědělské výrobky pouze pro svoji potřebu, nebo část, případně i celou produkci dodává na trh.

Specifika ČR v oblasti místního rozvoje

úroveň obcí (LAU II – Local Administrative Units)

Kontext místního rozvoje v ČR

Zákony nestanoví minimální počet obyvatel obce, obec úředně nezaniká ani úplným vylidněním.

Obec nově vznikající oddělením od jiné obce však musí mít nejméně 1000 obyvatel.

Podle údajů ČSÚ ke dni 31. 12. 2016 z celkového počtu 6258 obcí v České republice mělo 4814 obcí méně než 1000 obyvatel, z toho 3440 méně než 500, z toho 441 méně než 100 obyvatel.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Přehled obcí vychází z údajů ČSÚ ke dni 31. 12. 2017:

Vysoká Lhota (okres Pelhřimov) 15 (r. 2012 – 18, 2014 - 17)

Čilá (okres Rokycany) 16 (r. 2012 – 21; 2014 - 17)

Vlkov (okres České Budějovice) 34 (2014 - 35*)

Nula obyvatel – Libavá, Boletice, Hradiště, Březina

*Ke dni 31. 12. 2007 zde žilo 19 obyvatel. Podle údaje ČSÚ ke dni 1. ledna 2010 (18 obyvatel). Dlouhodobě si Vlkov udržoval pozici obce s nejmenším počtem obyvatel v ČR.

„Z historických (bývalých) českých měst má nejmenší počet obyvatel **Rabštejn nad Střelou** (asi 25 obyvatel), dnes však je součástí města Manětína.. „

- Velký počet malých obcí, velký počet katastrů, velký počet místních částí
- Tradičně rozdrobená sídelní struktura
- Nezvyklá v Evropě (kromě ČR dále Slovensko, Francie, Řecko)
- Tradiční venkovské obce X Suburbánní venkovské obce
- Silný vliv tradice v případě tradičních venkovských obcí

Vývoj venkova v ČR 1990-2009

- transformace zemědělských družstev
- rozdrobení sídelní struktury
- změna financování obcí
- samospráva obcí
- vstup investorských skupin - tlak na využití zemědělské půdy s dobrou polohou zejména v zázemí měst
- zvýšený důraz na ochranu přírody a krajiny
- rozpad soustavy obchodů a vznik nových obchodů
- agroturistika a její přeceňování
- zatravnění a zalesňování - dotační tituly MZe a EU
- pro období 2007 – 2013 funguje nový nástroj EU, tj. Evropský zemědělský fond rozvoje venkova (EAFRD)

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Vymezení venkovské obce v ČR

nepřímé správní vymezení – v zákoně o obcích, co není městem....

128/2000, § 3 (1) Obec, která má alespoň 3 000 obyvatel, je městem, pokud tak stanoví předseda PS po vyjádření vlády.

Obce do 2000 obyvatel - rozpor obce x sídlo

Evropská unie - metodika OECD, založená na kritériu hustoty obyvatel:

- **převážně venkovské regiony** – více než 50 % obyvatel žije ve venkovských obcích (pro tento účel definované jako obce s méně než 150 obyvateli na 1 km²);
- **významně venkovské regiony** – ve venkovských obcích žije 15 až 50 % obyvatel;
- **převážně městské regiony** – ve venkovských obcích žije méně než 15 % obyvatel.

„Podle definice OECD pokrývají venkovské oblasti 92 % území EU27 a poskytují domov 56 % obyvatel.“

„Statistickou hranicí, běžně používanou v ČR pro vymezení venkovských obcí, je 2 000 obyvatel. Obce s nižším počtem obyvatel než 2 000 jsou v našich podmínkách považovány za venkovské. „

„Existují však i typické vesnice, které mají obyvatel více a podle tohoto kritéria se mezi venkovské obce nezařazují, ačkoliv městy ještě nejsou (nejvíce na jižní Moravě a na Ostravsku).“

Vymezení venkovské obce II

ekonomická definice venkovského sídla - podíl EA v obci

sídelní definice venkovské obce - obce do 2000 obyv.

urbanistické a architektonické znaky - převládající nízkopodlažní zástavba

sociální znaky - jiné sociální cítění - sounáležitost

neoficiální pojmy sídliště x bytovky

náměstí x náves

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Koncept polycentrismu jako možný základ rozvoje venkovských oblastí

- Polycentrický koncept rozvoje území – územní princip založený na síti měst a obcí k podpoře územní soudržnosti a zmírnění regionálních disparit → růst konkurenceschopnosti → společná záležitost politiky → dlouhodobý model prostorového uspořádání.
- Stimulace komplexního rozvoje malých a středních měst → síťový efekt

Světová venkovská sídla (příklady)

Indie:

- Dle censu z roku 2001 žije v Indii ve venkovských sídlech 74 % obyvatel.
- Velikost těchto sídel se velmi liší.
- Celkem 638 venkovských sídel (v 236 venkovských sídlech žije méně než 500 obyvatel).

Anglie:

- **Castle Combe - venkovské sídlo s 350ti obyvateli.**
- Sídlo je proslulé svou atraktivitou a klidem a krásnými budovami včetně středověkého kostela.

Irán:

- Masouleh – v současnosti přibližně 800 obyvatel
- Leží v nadmořské výšce 1050 m. n.m.

Městská sídla

- převažují funkce nezemědělského charakteru
- historicky mladší než venkovská sídla
- sídla nezemědělského charakteru, lišící se od venkovských sídel především svými funkcemi
- Neexistuje jednoznačná definice města

Např. „**Město** je sídlo uzavřené, stálé, značně velké a hustě zalidněné, jehož existence nezávisí převážně na terénu, na němž se rozkládá, nýbrž na svazcích s rozsáhlými prostory a na vyšším stupni organizace souborného života“ (podle francouzského geografa Sorreho)“

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

„**Město** je složitým sociálním systémem, který se vyznačuje rozvinutou dělbou práce a velkou hustotou obyvatelstva, jež je sociálně velmi různorodé, nezabývá se zemědělstvím a vytvořilo si soustavu interakcí, charakterizovanou určitou distancí v meziosobních vztazích, partikulárností sociálních rolí a nepřímými způsoby sociální kontroly.“ (J. Musil, český sociolog)

Vymezení měst podle různých hledisek a kritérií

Historicko-právní hledisko: město je sídlo s městskými právy (právo mýta, trhu, hradeb, právo várečné ad.) - Práva uděloval panovník (královská města), církev nebo šlechta; administrativní ustanovení měst

Statistické hledisko – podle počtu obyvatel (koncentrace obyvatel na malé ploše), za město je považováno každé sídlo, které přesáhne stanovený počet obyvatel (v různých zemích se tato hodnota liší podle jejich specifických podmínek)

Komplexní (geografické) hledisko – město je sídlo, které vykazuje určité vnitřní a vnější znaky

a) **vnější znaky** – méně významné

- soustředěný půdorys a vytvoření uzavřeného a zřetelného jádra
- větší počet neobývaných budov (továrny, úřady, školy apod.)
- různorodá struktura zastavěné plochy (intravilánu), tj. funkční diferenciací zastavěné plochy (části obytné, obchodní, průmyslové...)

b) **vnitřní znaky** - vysoký stupeň koncentrace obyvatel

- socioprofesionální struktura zaměstnanosti obyvatel v různých ekonomických odvětvích
- různorodost hospodářských činností a městských funkcí
- plně vyvinutá středisková funkce města
- příslušnost ekonomicky aktivních obyvatel k různým výrobním i nevýrobním odvětvím
- struktura vzdělanosti obyvatel

Příklad - Pro potřeby mezinárodního srovnání (v Evropě) – 1959 (v současnosti překonaná kritéria):

Město:

- minimálně 10 000 obyvatel
- maximálně 20 % zaměstnanců v zemědělství
- minimálně 50 % zaměstnanců v průmyslu
- minimálně 30 % zaměstnanců ve službách

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

- město má složitý socioekonomický systém
- Ekonomické činnosti slouží jak městu samotnému, tak i jeho vnějšímu prostředí

Ekonomické činnosti plní funkce:

městotvorné – mají rozhodující vliv na vznik a rozvoj města, jejich produkce je určena pro jiná města a oblasti

městoobslužné - slouží především k uspokojování potřeb obyvatel města, jejich rozvoj závisí na rozvoji činností městotvorných

Přechodná sídla – venkovská sídla, která ztratila nebo omezila zemědělskou funkci, získala funkci obytnou, obslužnou, průmyslovou, rekreační apod.; Vnější vzhled jako tradiční venkovská sídla

- Zákony nestanoví minimální počet obyvatel obce, obec nezaniká ani po úplném vylidnění

Města

+ Služby, inovace, vzdělání, kultura

- Sociální problémy (sociální patologie, kriminalita, chudoba), doprava, znečištěné prostředí, zajištění veřejných služeb..

- Historicky mladší než venkovská sídla
- Sídla nezemědělského charakteru, lišící se od venkovských sídel především svými funkcemi
- Neexistuje jednoznačná definice města
- Např. „**Město** je sídlo uzavřené, stálé, značně velké a hustě zalidněné, jehož existence nezávisí převážně na terénu, na němž se rozkládá, nýbrž na svazcích s rozsáhlými prostory a na vyšší úrovni organizace souborného života“ (podle francouzského geografa Sorreho)
- „**Město** je složitým sociálním systémem, který se vyznačuje rozvinutou dělbou práce a velkou hustotou obyvatelstva, jež je sociálně velmi různorodé, nezabývá se zemědělstvím a vytvořilo si soustavu interakcí, charakterizovanou určitou distancí v meziosobních vztazích, partikulárností sociálních rolí a nepřímými způsoby sociální kontroly.“ (J. Musil, český sociolog)

Vymezení měst podle různých hledisek a kritérií:

- **Historicko-právní hledisko: město je sídlo s městskými právy** (právo mýta, trhu, hradeb, právo várečné ad.) - Práva uděloval panovník (královská města), církev nebo šlechta; administrativní ustanovení měst

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

- **Statistické hledisko** – podle počtu obyvatel (koncentrace obyvatel na malé ploše), za město je považováno každé sídlo, které přesáhne stanovený počet obyvatel (v různých zemích se tato hodnota liší podle jejich specifických podmínek)
- **Komplexní (geografické) hledisko** – město je sídlo, které vykazuje určité vnitřní a vnější znaky
  - a) **vnější znaky** – méně významné
    - soustředěný půdorys a vytvoření uzavřeného a zřetelného jádra
    - větší počet neobývaných budov (továrny, úřady, školy apod.)
    - různorodá struktura zastavěné plochy (intravilánu), tj. funkční diferenciaci zastavěné plochy (části obytné, obchodní, průmyslové...)
  - b) **vnitřní znaky** - vysoký stupeň koncentrace obyvatel
    - socioprofesionální struktura zaměstnanosti obyvatel v různých ekonomických odvětvích
    - různorodost hospodářských činností a městských funkcí
    - plně vyvinutá středisková funkce města
    - příslušnost ekonomicky aktivních obyvatel k různým výrobním i nevýrobním odvětvím
    - struktura vzdělanosti obyvatel
- Příklad - Pro potřeby mezinárodního srovnání (v Evropě) – 1959 (v současnosti překonaná kritéria):
  - **Město:**
    - minimálně 10 000 obyvatel
    - maximálně 20 % zaměstnanců v zemědělství
    - minimálně 50 % zaměstnanců v průmyslu
    - minimálně 30 % zaměstnanců ve službách
  - město má složitý socioekonomický systém
  - Ekonomické činnosti slouží jak městu samotnému, tak i jeho vnějšímu prostředí
  - Ekonomické činnosti plní funkce:
    - **městotvorné** – mají rozhodující vliv na vznik a rozvoj města, jejich produkce je určena pro jiná města a oblasti
    - **městoobslužné**-slouží především k uspokojování potřeb obyvatel města, jejich rozvoj závisí na rozvoji činností městotvorných
- **Aglomerace**
  - Prostorové soustředění aktivit a lidí za účelem vzájemného prospěchu, typicky průmyslová oblast, velké město a jeho okolí (sídelní, průmyslové agl.)
  - New York, Los Angeles, Tokyo, Melbourne, Moskva, Paříž, Londýn
- **Konurbace**
  - Seskupení dvou nebo více měst u kterých dochází k určité dělbě funkcí, má více jader, nelze však jednoznačně určit, které z nich má centrální funkci

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

- Liberec-Jablonec nad Nisou, Randstad (Nizozemsko)
- **Megalopole**
  - Silně urbanizované území, téměř souvislý pás městského typu osídlení na velké ploše
  - Vzniká ze sídelních aglomerací a konurbací
  - Území na SV USA mezi Washingtonem a Bostonem, východní pobřeží japonského pobřeží Honšú
- **Sídelní struktura ČR**
  - Výsledek dlouhodobého vývoje
  - Základní charakteristiky:
    - Rozdílná hustota osídlení v území, existence velmi hustě obydlených míst
    - Rozdíly mezi sídly ve venkovském prostoru a v městských a urbanizovaných prostoru
    - Silné zastoupení malých a středních měst
    - Celkem 6251 obcí (sídel je cca 2,5x víc)
    - Z toho 56% obcí do 500 obyvatel s podílem na obyvatelstvu ČR 8%
    - Obce nad 50000 obyvatel - 9,5% a žije v nich 32,4% obyvatel ČR
    - 598 obcí se statutem města (24 statutárních měst)
- Hierarchie sídel v ČR
  - Metropole mezinárodního významu - Praha
  - Regionální metropole 1. stupně
  - Regionální metropole 2. stupně
  - Mezuregionální centrum 1. stupně
  - Mezuregionální centra 2. stupně
  - Subregionální A
  - Subregionální B

Úvod do problematiky suburbanizace

Co chápeme pod pojmy urbanizace, suburbanizace a urban sprawl, jaké jsou druhy suburbánního rozvoje?

SUBURBANIZACE

Proces suburbanizace znamená přesun obyvatel, jejich aktivit a některých funkcí z jádrového města do zázemí. Jedná se o typický proces rozšiřování území města, který můžeme zaznamenat jak u většiny měst vyspělých zemí, tak v historickém vývoji našich měst. Termín suburbanizace je odvozen z anglického slova suburb, tedy předměstí, které vzniklo jako složenina z latinského základu urbs znamenající město a předpony sub, která označuje umístění vedle, za nebo pod městem.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MŠMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Kromě suburbanizace se v obcích v blízkosti větších měst odehrává i další suburbánní rozvoj - tedy procesy, aktivity a jejich změny, které se odehrávají v zázemí měst, nejsou ovšem primárně způsobeny a nesouvisí s odlivem lidí, kapitálu, daní nebo funkcí z jádrových měst. K nejviditelnějším projevům suburbánního rozvoje patří stavební aktivita či oživení ekonomických funkcí a společenských aktivit v příměstských obcích. Můžeme také říci, že suburbanizace představuje jeden z procesů suburbánního rozvoje, jehož zdrojovou oblastí je jádrové město.

Suburbanizací vznikají areály nové výstavby označované jako satelitní městečka (suburbia), nákupní nebo průmyslové zóny. Tyto lokality můžeme zjednodušeně rozčlenit podle převládající funkce na dva druhy: rezidenční (obytná) a komerční (pracovní a obslužná). V případě rezidenční suburbanizace sledujeme především výstavbu nového bydlení v zázemí města a postupný odliv lidí z jádrového města do nových rodinných (v poslední době i bytových) domů v okolních obcích. Rezidenční suburbanizace má mnoho forem, které se liší podle rozsahu nové výstavby, charakteru bydlení, lokalizace zástavby, architektury i ceny domů.

V zázemí českých měst můžeme v současnosti objevit jak levné domy na velmi malých pozemcích umístěné na volných plochách uvnitř obce, tak izolované "přepychové zámky" daleko od vesnické zástavby. Za nejméně udržitelnou formu prostorového růstu měst je obecně považován tzv. urban sprawl. Pouze zřídka můžeme v české krajině objevit zcela nová izolovaná sídla vzniklá suburbanizací na "zelené louce". Tím se významně liší vývoj osídlení v České republice zejména od amerických měst, kde většina suburbánních sídel vznikla bez jakékoli návaznosti na starší osídlení.

Také komerční suburbanizace má zřetelné projevy, zejména ve výhodně lokalizovaných místech podél hlavních dopravních tahů. Některé funkce se pomalu přelévají z centrálních částí měst do perifernějších lokalit nebo zcela mimo území města. Většina nových areálů komerční výstavby je budována na místě původních polí tzv. "na zelené louce" (greenfield). Typickými funkcemi, které se od počátku 90. let stěhují z měst do jejich zázemí jsou logistické areály, hypermarkety a další obchody, částečně i výroba a zábava.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

PROSTOROVÝ VÝVOJ MĚST, URBANIZACE

Česká republika má poměrně hustou sídelní síť s mnoha menšími městečky a vesnicemi, která je téměř neměnná již od středověku. Zakládání nových sídel je v posledních staletí spíše výjimečné. Klasická urbanizace s masivním přílivem lidí do měst probíhala zejména na přelomu 19. a 20. století. V současnosti dochází k další přeměně venkovské krajiny, společnosti a osídlení na městské. I tento proces poměšťování můžeme považovat za urbanizaci. Typické pro růst českých měst je spojování menších sídel v jeden celek nebo postupné pohlcování okolních obcí a městeček rostoucím městem. Procesy urbanizace a metropolizace nabraly na síle především v období průmyslové revoluce, kdy města rostla mimo jiné také výstavbou v těsném zázemí. Výsledkem bylo utváření aglomerací a metropolitních regionů.

Obecně můžeme přirovnat mechanismus růstu měst k nafukování míče. Zvýšený příliv obyvatelstva, investic, pracovních příležitostí nebo informací vyvolává rozpínání (dekoncentraci) těch městských funkcí, které nejsou schopny platit nejvyšší cenu za umístění v blízkosti centra. V období průmyslové revoluce a urbanizace byl typickým rysem růst obytných i průmyslových předměstí. Za předměstí byla v 19. století označována taková města jako Smíchov, Karlín nebo Královské Vinohrady, která jsou dnes označována jako vnitřní město. Později se rozvíjela i vzdálenější sídla především v dosahu železnice (např. Černošice nebo Klánovice u Prahy).

Města jsou v současnosti tvořena několika historickými slupkami vzniklými v různých etapách jejich vývoje (viz obrázek dole). Většina českých měst má hodnotné rezidenční oblasti v historickém centru. Vnitřní město plní v současnosti především obytnou funkci. V mnoha našich městech se ale uplatňuje komercializace a nahrazování obytné funkce nerezidenčními aktivitami. Vnější město představuje slupku vzniklou v období socialismu a je tvořené převážně panelovými sídlišti. Vnitřní i vnější město jsou nejvýznamnějšími zdroji obyvatelstva přicházejícího do zázemí města. Zlepšování obytného standardu a kvality života na sídlištích může tento odliv částečně zmírnit a udržet ve městě sociálně silnější a mladší obyvatelstvo.

Existenci předměstí (suburbí) lze doložit již u starověkých mezopotamských měst. Počátky suburbanizačních procesů jsou však spojovány s přesunem londýnské buržoazie do zázemí města v průběhu 18. století. V dnešní době slouží jako extrémní případ suburbanizovaného prostředí metropolitní oblasti USA, např. Los Angeles.

Suburbanizace není ani v naší zemi zcela novým procesem, boom zažívala kolem velkých českých měst již na začátku 20. století. Rozvoj nových oblastí v zázemí měst se významným způsobem objevuje od druhé

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

poloviny 90. let minulého století až do současnosti. Charakter české a např. americké suburbanizace se do značné míry liší.

Současná česká suburbanizace je charakteristická prostorovým obrůstáním příměstských sídel (vesnic a městeček) většinou ve formě desítek nových domů. Na rozdíl od západní suburbanizace lze kolem českých měst najít pouze velmi málo tzv. greenfield developments, tj. nových autonomních sídel bez návaznosti na stávající sídelní síť. Mezi největší současná česká suburbia můžeme řadit např. Hostivici nebo Jesenici u Prahy, kde počet nových domů dosahuje stovek.

Koncentrovaná forma výstavby i její malý rozsah v českých podmínkách znamená ve srovnání se západní suburbanizací mnohem menší zátěž kladenou na krajinu i společnost v zázemí našich měst.

ZÁZEMÍ MĚST

Zázemí tvořilo v historii blízké okolí města, které zásobovalo městské obyvatelstvo zemědělskými produkty a náleželo pod správu většího centra. Vztah města a zázemí se postupně proměňoval, stejně jako charakter a velikost stále více vzájemně propojených částí metropolitních regionů (aglomerací). Původní závislost města na zázemí se v období industrializace obrátila a typickým rysem aglomerovaných obcí je v současnosti vysoký podíl dojíždějících za prací, službami i zábavou do jádrových měst.

Zázemí našich velkých měst patřila v období socialismu k dlouhodobě stagnujícím oblastem země. Jedním z důvodů pro tuto stagnaci byla politika státu vyjádřená v tzv. střediskové soustavě osídlení. Většina obcí v zázemí velkých měst patřila mezi tzv. nestřediskové, které nedostávaly téměř žádné státní investice. Pokud sídla nepatřila do kategorie "trvalého významu", byla v plánovacích vizích určena k postupnému zániku. Důsledky selektivních preferencí střediskových sídel byly pro malé obce fatální a vedly k postupnému chátrání domovního fondu, technické infrastruktury a odlivu mladého obyvatelstva. Relativně významné snížení počtu obyvatelstva a stárnutí populace měly za následek rušení školních zařízení a další vybavenosti.

Na konci socialismu byla sídla v zázemí velkých měst i v periferních částech uvnitř administrativních hranic měst charakteristická zanedbaným domovním fondem, nedostatečnou technickou i sociální infrastrukturou, velmi starým obyvatelstvem s nízkým sociálním a ekonomickým statutem. Představa o idylické vesnici s ryzí architekturou a venkovským způsobem života se neshodovala s realitou.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Významným impulsem pro rozvoj zázemí českých měst byly především restituční zemědělské půdy a jejich transformace na stavební pozemky. Nepromyšlený a neregulovaný růst výstavby znamenal v mnoha případech hrozbu pro původní sídla i okolní krajinu. Příliv nových investic, sociálně silnějšího obyvatelstva i jeho aktivit nemusíme vnímat pouze jako negativní jev. V řadě ohledů může nový suburbánní rozvoj znamenat konec stagnace malých obcí, omlazení a posílení populační struktury a oživení obecního života. V řadě ohledů by rozvoj obcí neměl být řízen centrálním plánováním systému osídlení, ale zdola místními vládami a aktivitami občanů obcí.

URBAN SPRAWL

Urban sprawl je forma suburbanizace, kterou je možno považovat za nežádoucí z ekonomického, sociálního i environmentálního pohledu. Sprawl, neboli rozlézáání zástavby do volné krajiny je charakteristický neřízeným a nepromyšleným umístěním rezidenčních nebo komerčních areálů do krajiny (viz obrázky dole).

Výsledkem je většinou mozaikovitá struktura nově rozvíjených ploch v zázemí města. Hnacím motorem takového rozvoje jsou snahy individuálních vlastníků pozemků nebo investorů o maximální zisk. Dopady pro společnost i krajinu jsou však natolik nákladné, že je nutno urban sprawl účinně potlačovat. Hlavní úlohu přitom mají kvalitní plánovací dokumenty a zodpovědnost samosprávy obcí a státní správy na poli územního rozvoje (viz kapitola Územní plánování).

Správa i běžný život v obcích poznamenaných sprawlem je ve srovnání s dobře naplánovaným okrskem navazujícím na intravilán obce výrazně obtížnější. Nepropojenost území, neexistence cest a chodníků, odlehlost pro poštovní doručovatele, svoz komunálního odpadu, odklizení sněhu, zavedení a správu technické, sociální a dopravní infrastruktury, extrémní závislost na osobním automobilu. To jsou jen některé příklady dopadů urban sprawl, které významně snižují kvalitu života v suburbii a zvyšují ekonomické náklady obce.

Nástroje řízení suburbánního rozvoje na regionální úrovni jsou dodnes velmi omezené. O to více zodpovědnosti leží na rozhodování starostů a obecních zastupitelů, developerů, stavebních úřadů i obyvatel suburbánních obcí, kteří mohou rozsah, lokalizaci i dopady nové výstavby účinně ovlivňovat.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

SATELITNÍ MĚSTEČKA

Pro nově vystavěné obytné celky v zázemí měst se v průběhu 90. let 20. století vžil v České republice název satelitní městečka. Odborníci označují sídla v těsném zázemí jádrového města jako suburbia, česky předměstí. V české literatuře se můžeme dočíst také o aglomerovaných obcích, které jsou navázány na jádrová města především dojížděnou za prací.

Suburbia můžeme najít již na mapách mezopotamských měst. V historii však sloužila místa za hradbami spíše pro obyvatelstvo a činnosti ve městě nevídané (např. jatka, vojenská cvičiště apod.). Jako atraktivní místo k bydlení jsou suburbia objevena až v 18. století a později se postupně stávají plnohodnotnými částmi měst.

Za nejrozšířenější typ lze považovat suburbia rezidenční. Zhruba ve stejné době - polovině 90. let 20. století - dochází v zázemí českých měst k rozvoji dalších funkcí (viz fotografie dole). Na rozdíl od skladových nebo obchodních areálů, nestojí obytná zástavba většinou samostatně v polích, ale spíše na okraji stávajících vesnic a městeček. Některá suburbia na okraji velkých českých měst se přibližují americkým edge cities - okrajovým městečkům, která jsou novými centry pracovní dojížděky s nižší závislostí na jádrovém městě. Příkladem dynamického edge city je areál kolem letiště Ruzyně s významnou koncentrací pracovních příležitostí, investic a informací.

PROBLÉMY

Pozitivní a negativní důsledky současného rozvoje rezidenční zástavby v zázemí českých měst a problémy, které s sebou rezidenční suburbanizace přináší.

SUBURBANIZÉR

- + Lepší životní prostředí
- + Rodinný domek za městem
- + Prestiž spojená s vlastnictvím domu

- + Život v lokalitě obývané sociálně silnějšími skupinami
- + "Větší bezpečí"

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

- Více času stráveného v dopravě
- Horší občasná vybavenost
- Potencionální izolovanost některých skupin (zelené vdovy, teenageři)

CÍLOVÁ OBEC

- + Zlepšení technické infrastruktury (inženýrské sítě, dopravní komunikace)
- + Vyšší příjmy obce
- + Příchod mladších, vzdělanějších, bohatších obyvatel
- + Zvýšená politická participace
- + Populační růst obce

- Narušení urbanistické struktury
- Nedostatek veřejného prostoru
- Zvýšené náklady na údržbu inženýrských sítí a komunikací
- Nedostatečná kapacita technické infrastruktury
- Riziko konfliktů mezi původními a novými obyvateli
- Nepřihlášení trvalého bydliště nových rezidentů
- Nedostatek míst k setkávání (veřejné prostory, hospody)

MĚSTSKÝ REGION

- Prostorové rozpínání a rozvolňování městského regionu
- Energetická a materiální náročnost na budování infrastruktury
- Změny ve využití krajiny (méně ploch k rekreaci, zemědělství)
- Narušení venkovského rázu
- Nárůst individuální automobilové dopravy
- Pokles sociálního statusu ve zdrojových lokalitách (sídlíště, vnitřní mesto)

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Negativní vlivy suburbanizace na krajinu

- zabor volné krajiny, nekontrolovatelné rozšiřování zástavby – urban sprawl
- narušení či ztráta krajinného rázu
- narušování urbanistických koncepcí
- fragmentace krajiny
- degradace půdy
- zábory kvalitní zemědělské půdy
- ohrožení biodiverzity
- změny v reliéfu
- ovlivnění kvality vody, půdy, vzduší

Aktéři suburbanizačního rozvoje

Obec – stanoví celkovou koncepci rozvoje svého území

Státní správa – podílí se na tvorbě územně plánovací dokumentace a dohlíží nad jejím dodržováním; dohlíží nad dodržováním dalších zákonů

Pedagog – zodpovědní za kvalitu lidských zdrojů

Územní plánovač – zpracovává územně plánovací dokumentaci

FUNKCE VENKOVA

Venkovské prostředí je definováno třemi základními funkcemi:

- produkční,
- rezidenční,
- rekreační (někdy též spotřební).

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Pro kvalitní život na venkově je třeba všechny funkce rozvíjet rovnoměrně, ovšem vždy s ohledem na daná specifika regionu (např. poloha, tradice, předpoklady pro cestovní ruch apod.).

Význam jednotlivých funkcí se však v průběhu času proměňuje. **Produkční funkce venkova ustupuje funkci rekreační a rezidenční** a proměňuje se i vnitřně, když dříve zcela dominantní zemědělskou činnost stále více nahrazuje průmysl a služby (z pohledu zaměstnanosti obyvatel venkova). Stále více se snižující počet pracovních příležitosti jsou jedním z významných problémů současného českého venkova (pokud ovšem nepočítáme příměstské venkovské obce, kde vyrostla nákupní centra či průmyslové zóny, tak jako v Modřicích či Moravanech v těsné blízkosti města Brna).

Funkce produkční

Tradiční venkov s dominantními zemědělsko-výrobními funkcemi, samozásobitelstvím, konzervatismem a řadou dalších ekonomických, sociálních, urbanistických či architektonických znaků je v současné době v České republice již do značné míry neexistujícím prostředím, resp. v různých oblastech setrvaly různé znaky více či méně v souladu s funkčností sídla a udržitelností života. Prosazují se vlivy z městského prostředí a tradiční funkce nabývají nových forem.

Přestože zemědělství stále hraje hlavní roli při utváření venkovské krajiny, většina venkovské populace (včetně rodin zemědělců), je ekonomicky závislá na dalších, nezemědělských aktivitách vykonávaných jak v městských, tak venkovských oblastech. Zemědělská produkční funkce venkova tak relativně oslabuje, z hlediska celkové produkční funkce venkova je klíčová **diverzifikace ekonomických činností** a výhodné možnosti lokalizace pro řadu odvětví (Svobodová a kol. 2011).

I když byl rozvoj venkova v posledních letech vyzdvičován nad rozvoj zemědělství, Společná zemědělská politika EU ani národní politiky nedokázaly přesunout podporu z rozvoje zemědělství na rozvoj venkova, což dokládá nejen objem finančních prostředků alokovaných do venkovských oblastí, ale také konkrétní aktivity MZe. V programovém období 2014+ bude deklarovaná podpora rozvoje venkova ve srovnání s obdobím 2007–2013 oproti zemědělství poměrně značně upozaděna.

Funkce residenční

Rezidenční funkce venkova je v současné době nejvýznamnější funkcí venkova, která je významně posilována změnami sídelního systému, zejména procesem **suburbanizace** (přesun obyvatel, jejich aktivit a některých funkcí z jádrového města do jeho zázemí) a procesem **kontraurbanizace** (stěhování obyvatel z měst do exponovanějších oblastí za současné snižující se intenzity propojenosti; Šimon, Ouředníček, 2010). Tyto procesy související se změnami probíhajícími v České republice po roce 1989 se významně uplatňují i přesto, že venkovské obce ztrácí pracovní příležitosti a úroveň služeb neodpovídá dynamice a široké nabídce měst v oblasti veřejných i komerčních služeb (vzdělání, zdravotní péče, obchod, kultura...;

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Novák a kol., 2007). Tyto „nevýhody venkova“ jsou však překlenovány rozvíjejícím se automobilismem, který zvyšuje dostupnost center poskytujících pracovní příležitosti.

Mezi důležité faktory ovlivňující kvalitu residenční funkce venkova patří:

- *Podmínky pro rozvoj bydlení (zejména dostatečná technická infrastruktura)*

Základním předpokladem bytové výstavby je vymezení vhodných ploch v územním plánu obce. Důležité je zvážit, zda je obec připravena na nárůst počtu obyvatel – zejména zda disponuje kvalitní a dostatečnou **technickou infrastrukturou**, do níž zahrnujeme kanalizaci zakončenou ČOV, vodovody, plynofikaci, elektrifikaci a pokrytí signálem mobilních operátorů a vysokorychlostním internetem.

- *Kvalita bytového fondu*

Intenzita bytové výstavby ve venkovských obcích se značně liší v závislosti na poloze obce vůči větším centrům a na dopravní dostupnosti těchto center. Nárůst počtu obyvatel se projevuje především v zázemí měst a v dobře dostupných lokalitách, ostatní venkovské obce se potýkají spíše s vyliďňováním a chátráním nemalé části bytového fondu.

Nová výstavba

Nová výstavba by měla respektovat tradiční typ zástavby v obci a charakter okolních domů. K venkovu patří organické sepětí s krajinou, specifický ráz venkovské zástavby i obnova kulturních památek. Počátkem 90. let se však objevil problém – tzv. **globalizace vesnice**, kdy na venkově vznikly nové urbanistické celky s univerzálním rázem, které s tradičním charakterem zástavby obce nemají už prakticky nic společného

- *Dopravní dostupnost a dopravní obslužnost*

V oblasti dopravy je pro venkov nezbytné zajistit obě její složky. **Dopravní dostupností** je chápáno napojení na dopravní síť; významnou roli přitom hraje kvalita sítě (hustota dopravní sítě, technický stav komunikací, kategorizace komunikací atd.). Významným problémem je kvalita komunikací, jejichž stav bývá zvláště v periferních regionech velmi špatný, což ještě zhoršuje dostupnost těchto území.

U **dopravní obslužnosti** se jedná o možnost mobility obyvatel, především s využitím hromadné dopravy. Kvalita hromadné dopravy závisí především na činnosti krajské samosprávy, která dopravní obslužnost zajišťuje ve spolupráci s jednotlivými obcemi. V případě úsporných opatření je dopravní dostupnost periferních oblastí nejvíce ohrožena, vzhledem k tomu, že nižší počet obyvatel způsobuje i nižší obsazenost spojů. I proto v posledních letech významně narostla úloha individuální automobilové dopravy, přestože ve venkovském prostoru zůstává hromadná doprava stále nezastupitelná (zejména pro seniory).

- *Vybavenost*

Pro spokojený život obyvatel na venkově je nezbytná vybavenost komerčními (řemesla, obchody, pohostinství, pošta, banka, cestovní kancelář...) i veřejnými službami (škola, zdravotnické zařízení, kulturní zařízení atd.). V závislosti na četnosti využívání určitých typů obchodů či služeb se pak rozlišuje vybavenost, kterou by měla disponovat každá obec, a služeb, za nimiž je možné dojíždět.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

„Současný venkov se však nepotýká jen se suburbanizací, ale také s opačným problémem – **vylidňováním**, které je typické pro odlehlejší oblasti s nedostatkem pracovních míst a špatnou dopravní dostupností. Mladí aktivní lidé z těchto oblastí odcházejí do měst či jejich zázemí, kde najdou práci a kvalitnější služby. V těchto lokalitách poté postupně dochází ke zhoršování demografické struktury obyvatelstva a kumulaci dalších problémů (špatná dopravní oblačnost, nedostatek komerčních služeb, špatně dostupná zdravotní a sociální péče atd.)“

Funkce rekreační

Současný venkov je oproti svému předchozímu období charakteristický vysokým růstem **rekreační (spotřební/konzumní) funkce**, která byla v České republice významně akcelerována přechodem z centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku tržní.

Za alternativní cestu rozvoje venkova bývá v posledních letech považován rozvoj **venkovského cestovního ruchu**, který představuje odklon od „masových“ forem turismu. Venkovský cestovní ruch by měl být rozdílný od jiných forem turismu udržitelnější, ohleduplnější vůči svému hostitelskému prostředí a účastníkům cestovního ruchu poskytovat jiné zážitky (Librová, 1994). Proto Pásková a Zelenka (2002) vymezují venkovský cestovní ruch jako souborné označení pro druh cestovního ruchu s vícedenním pobytem a rekreačními aktivitami na venkově, avšak doplňují, že ubytování by mělo být uskutečňováno v soukromí či menších hromadných ubytovacích zařízeních. Venkovská turistika by tak měla být podle Stříbrné (2005):

- umístěna do venkovských oblastí,
- funkčně venkovská, budovaná na zvláštních rysech venkovského světa (na malovýrobě, otevřeném prostoru, kontaktu s přírodou, dědictvím minulosti, tradičních zvyčích),
- venkovská ve svém měřítku, tj. malé budovy, malá sídla apod.,
- tradiční ve svém charakteru, což znamená, že poroste pomalu a organicky ve spojení s místními rodinami a bude řízena na místní úrovni s cílem zajistit dlouhodobý rozvoj dané oblasti,
- trvale udržitelná, tzn., že její rozvoj by měl pomáhat udržovat zvláštní venkovský charakter dané oblasti a neměl by likvidovat místní zdroje,
- složena z mnoha druhů (turismu), které umožní komplexní obraz venkovského prostředí, ekonomiky a historie.

Pro řadu obcí České republiky je venkovský cestovní ruch atraktivní téma, a i proto již některé obce realizovaly či připravují aktivity právě v této oblasti. Cestovní ruch však není vhodný pro každou venkovskou obec či lokalitu. Primárním předpokladem jsou buď přírodní či kulturní atraktivity (**primární potenciál**) a také rozvinutá infrastruktura (**sekundární potenciál**). Proto je cestovní ruch odvětvím, které vyžaduje kontinuální veřejné i soukromé investice, přičemž ekonomické dopady jsou mnohdy nejisté

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

a nestabilní (např. i díky sezonnosti). Neméně důležitý je i tzv. **terciární potenciál** vytvářený destinačním managementem a veřejným sektorem.

Jako specifické typy venkovského cestovního ruchu lze uvést následující:

- agroturistika (nejčastěji zmiňovaná forma),
- ekologická turistika,
- vinařská turistika,
- hipoturistika,
- gastroturistika zaměřená na místní (regionální) speciality,
- lovecká turistika (lov zvěře, rybolov),
- pořádání a organizace různých tradic, slavností.

Není však výjimkou, když jsou ve venkovských oblastech vybudována golfové resorty, bikeparky, rekreační byty či celé areály (často pro zahraniční turisty).

Shrnutí

Rekreační funkce venkova nabyla za posledních 20 let na významu. Aby se však mohla rozvíjet rekreace a trávení volného času na venkově, je nutné zajistit kvalitní také služby a infrastrukturu a další funkce venkova. Funkce zemědělství je i v dnešní době nezastupitelná vzhledem k utváření typického rázu české krajiny.

Aktéři rozvoje venkova

Za aktéry rozvoje venkova lze považovat veškeré instituce či jednotlivce, kteří nějakým způsobem svými aktivitami vstupují do dění na venkově nebo kteří jsou součástí venkova. Jelikož venkov je sám o sobě velmi rozmanitý, působí v něm i velmi široká škála aktérů, které lze kategorizovat několika způsoby.

Základní dělení vychází z hierarchického postavení vzhledem k správní organizaci území. Z tohoto hlediska dělíme aktéry na:

- aktéry na lokální úrovni,
- aktéry na regionální/krajské úrovni,
- aktéry na národní úrovni.

Podle formálnosti struktury a fungování aktérů rozlišujeme:

- veřejnou správu, zájmovou samosprávu (institucionalizovaní aktéři),

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

- organizace neziskového sektoru (částečně institucionalizovaní),
- zájmové skupiny (neformální; zejména obyvatelé).

V obecné rovině můžeme rozlišit několik typů subjektů podle vztahu k řešenému problému či k připravovanému projektu:

- podílející se (shareholders)

Subjekty, které jsou hlouběji zapojeny do procesu řešení či přípravy, podílí se na něm (např. spolupracující obce a podnikatelé),

- zainteresovaní (stakeholders)

Subjekty, na které bude jistá aktivita působit (např. občané a jejich sdružení, návštěvníci aj.),

- dotčení (placeholders)

Myšleno na územním principu, tj. subjekty, v jejichž zájmovém území se aktivita realizuje (např. krajský úřad, správa chráněné krajinné oblasti či národního parku, ministerstvo).

Aktéři rozvoje venkova na národní úrovni

Velkým problémem rozvoje venkova je **nejasné rozdělení kompetencí** mezi aktéry na **národní úrovni** mezi Ministerstvo pro místní rozvoj ČR (MMR), Ministerstvo zemědělství ČR (MZe) a částečně Ministerstvo životního prostředí ČR (MŽP). MMR administruje program Podpora obnovy a rozvoje venkova, v rámci něhož je organizována soutěž Vesnice roku. Dále je MMR garantem operačních programů týkajících se v dílčích oblastech rozvoje venkova, zatímco MZe je garantem pouze Programu rozvoje venkova (od roku 2007, předtím OP Rozvoj venkova a multifunkčního zemědělství a programu SAPARD). MŽP má na starosti záležitosti týkající se životního prostředí, které se rovněž týkají velké části venkovských oblastí (např. čištění odpadních vod apod.). I ostatní ministerstva mají v kompetenci dílčí záležitosti týkající se venkova (zaměstnanost, podnikání...).

Aktéři rozvoje venkova na regionální úrovni

Vysoký počet aktérů rozvoje venkova na národní úrovni znamená pro nižší úrovně vysokou administrativní zátěž. Navíc často aktéři na vyšších hierarchických úrovních nemají dostatečný přehled o dění na nižších úrovních a dochází ke střetům či překrývání jednotlivých činností. Proto by měla být základem rozvoje venkova spolupráce, a to jak na horizontální, tak i na vertikální úrovni.

Na regionální/krajské úrovni je počet aktérů poměrně malý, jedná se většinou o zájmová uskupení, rozvoj venkova však mohou ovlivňovat i krajské úřady, regionální školy apod.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

S poklesem hierarchické úrovně (na mikroregionální) počet aktérů opět stoupá – v současné době hrají v rozvoji venkova velkou roli tzv. **místní akční skupiny**. Místní akční skupina (dále MAS) je na politickém rozhodování nezávislým společenstvím občanů, neziskových organizací, soukromé podnikatelské sféry a veřejné správy (obcí, svazků obcí a institucí veřejného moci), které spolupracují na rozvoji venkova, zemědělství a získávání finanční podpory z EU a z národních programů pro svůj region **metodou LEADER**. Základním cílem MAS je zlepšování kvality života a životního prostředí ve venkovských oblastech. Jedním z nástrojů je také aktivní získávání a rozdělování dotačních prostředků (podle www.nsmascr.cz). Podmínkou vzniku a fungování MAS je, že **podnikatelský sektor** (živnostníci, majitelé firem) musí mít více než 50% zastoupení ze všech členů dané MAS.

Aktéři rozvoje venkova na lokální úrovni

Na lokální úrovni pak existuje celá řada subjektů, která se může zasadit o rozvoj venkova resp. venkovské obce.

Pro život v obci jsou velmi důležité nejrůznější **spolky**. Rozvoj spolkového života v obcích, posilování komunitních vazeb a související budování společné identity jsou důležitým předpokladem pro zachování „živého“ venkova. Jeho znaky jsou například (podle Svobodové, 2009) pravidelné setkávání obyvatel a společné řešení problémů, zájem o dění v obci, existence historické paměti (kroniky, památky, zvyky), rozvoj místního cestovního ruchu a další.

Škála organizací, v nichž mohou obyvatelé venkova působit, je velmi široká. Lze rozlišit spolky, které vykonávají činnost především pro své členy (fotbal, floorball, Sokol, myslivci, včelaři atd.), a spolky, které primárně vykonávají činnost pro veřejnost, účastníky, návštěvníky (ochránci přírody, folklorní soubory).

Specifickou skupinu aktérů ve venkovských oblastech tvoří **chataři a chalupáři**. Podle Kadeřábkové a Trhlínové (2006) se jedná o specifickou a nesourodou skupinu, která se od starousedlíků i nově přistěhovalých značně liší. Odlišnost rekreatantů spočívá jak v sezonnosti jejich přítomnosti, ale také ve způsobu jejich života během pobytu v obci a v jejich malém ekonomickém přínosu pro její rozvoj. Proto tato skupina nebývá původními obyvateli vesnic vždy přijímána příznivě. Rekreatanti se většinou nepodílejí na činnosti obce, i přesto se stali neodmyslitelnou součástí většiny obcí a mohou značně napomáhat k jejich celkové regeneraci (Svobodová, 2009). V řadě obcí se totiž chalupáři péčí o svůj majetek významně podílejí na zachování urbanistické, architektonické i estetické tvářnosti. V mnoha případech bývají rovněž iniciátory udržování i rozvoje místních tradic a podílejí se na rozvoji společenských a kulturních aktivit v obcích. Jejich vliv však nelze jednoznačně identifikovat jako pozitivní, či negativní. Vždy záleží na konkrétních osobách, jakým způsobem se do života dané komunity zapojí (Svobodová a kol. 2011).

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Národohospodářská fakulta VŠE v Praze

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.